

Realismul unei ficțiuni - Liliana Popa

"Regăsire în ceruri" - proză scurtă - Vladimir Florea

Nuvela "Regăsire în ceruri" a lui **Vladimir Florea**, scriitor de origine romă, este o nuvelă amplă, aproape un roman. Povestirea este scrisă în stil realist, clasic, la persoana întâi, deci confesiv, dar și epistolar, la persoana a treia. Lumea văzută prin ochii naratorului de moment, istorisirea unor întâmplări de demult nu sunt motiv pentru a deduce sentimentele personajelor, ci pentru a le înțelege și chiar a le judeca.

Fluxul amintirilor se manifestă prin interiorizări, analizând destine devenite mituri.

Pe rând sunt expuse ca pe un eșafodaj personajele într-o tipologie dicotomică, încât te întrebi firesc dacă au existat sau dacă e ficțiune.

E scris cu o mare bucurie, amestecată cu tristeți, cu smerenie, cu sfială și profunzime. Totul curge firesc, cu eufemism, fără pastişe. Exemplele sunt motivate, documentate.

Apar situații aparent absurde, legate de întâmplări de factură spirituală. Realitatea ficțiunii absoarbe realitatea imediată. Duritatea vremurilor premergătoare celui de Al Doilea Război Mondial este prezentată documentar:

În anul 1941, Hitler oferea Transnistria României în compensație cu Transilvania. În același an a fost instituită sterilizarea femeilor romă. În anul 1942 s-a hotărât deportarea în Transnistria a romilor sedentari cu trenul, inclusiv a copiilor fără părinți. Acolo condițiile de trai au fost foarte grele, foamete, frig, boli cu transmisie foarte rapidă, iar cei ce voiau să scape erau uciși pe loc. Conform unui raport final realizat de Comisia Internațională pentru Studiarea Holocaustului în România, 25.000 de romi au fost deportați de autoritățile Române, iar 11.000 dintre aceștia au murit.

Pe lângă acțiunea lui Kogălniceanu, amintită mai sus, I.C. Brătianu, care pe atunci era președintele Partidului Național Liberal, protestează printr-o scrisoare adresată Mareșalului Antonescu la data de 16 septembrie 1942 în termeni duri deportarea. Cunoscutul om de cultură George Enescu a afirmat că pleacă și el în caz de-i duce muzicanții la Bug.

Vladimir Florea creionează personaje într-un limbaj aproape liric, folosind metafore, imagini plastice, detalii, amănunte. O schiță de portret la început, ce capătă contur... Portretul celei promise de către părinți că îi va deveni nevastă aduce în prim plan, prin fluxul amintirilor, o fetiță delicată, cu bluză roșie și sandale roz. Descrierea fetei, devenită adolescentă, este realizată cu minuțiozitate artistică:

Soția mea, Cerasela, frumoasă ca întotdeauna, cu trăsături fine de indiană, ușor creolă, ochi mari, negri, buze proeminente, sprâncene arcuite perfect, părul negru, ondulat, lăsat să cadă într-o neglijență controlată. (...) În picioare avea papucei roz cu talpa albă, dar prăfuită ușor, o rochiță tradițională multicoloră, o bluziță roșie cu mâneci scurte și cu șiret la baza gâtului. Purta mărgelile ieftine din plastic albastru, cercei lungi, care nu știu ce simbolizau, o basma albastru cu roșu, legată la spate și două codițe strânse cu doi ciucuri din cârpă roșie. Buzele proeminente, roșii ca focul, un nas perfect între doi ochi migdalați negri precum abanosul.

Importanța personajului feminin răzbate de la început, când, rămânând în casa viitorului soț, știe să conducă fără răspântii, ca într-un joc al destinului, tot ceea ce o înconjoară, dar fără a deveni personajul central al nuvelei:

Nevasta ta este ca o viță roditoare înăuntrul casei tale, copiii tăi stau ca niște lăstari de măslin împrejurul mesei tale.

Și, în sfârșit, Dumitru, personajul principal, cel care se trezește și pleacă spre centrul urbei să își bea cafeaua dând binețe celor întâlniți, o lume colorată, ca peste tot:

Pe drum mă întâlnesc cu florăreasa orașului. Este una dintre țigăncile cu care am copilărit. Viața, soarta ne-au dus în direcții total diferite. Dar cu toate astea nu am uitat de unde am plecat. De câte ori am ocazia îmi ajut țiganii.

Florăreasa apare desprinsă dintr-o lume idilică cu coșul ei mereu plin cu flori, toposul numelui este legat de tema identității, așa încât cititorul intuiește că femeia ieșită în calea lui Dumitru are nume de floare, Roza, alintată Rozica:

– Dar tu, tu cum ești, Rozico?

– Dacă nu m-ar durea picioarele astea..., în rest sunt bine.

Plătește tribut anilor petrecuți pe străzile orașului vânzându-și florile prin ploi, vânt, soare. Chiar și acum, cu mersul greoi și cu un coșuleț plin cu flori de câmp foarte frumoase, tot pe străzi o gălesc.

Descrierile spontane, lumea văzută cu ochiul unui artist, orizonturi înfiorate ale copilăriei petrecute în căruța cu coviltir sau în popasuri conduc la reconfigurarea unui univers îndepărtat, dar atât de frumos. Interpretările povestitorului devin filozofice într-un imperiu misterios:

Recunosc, erau și momente frumoase. Seara, după un drum lung și anevoios, opreau toate căruțele la marginea satului, acolo unde era pajiștea mai frumoasă, iarba mai grasă. Căruțele erau așezate în semicerc, caii erau lăsați slobozi, dar împiedicați. Noi, copiii, alergam în voie prin iarba deasă în timp ce țigăncile pregăteau mâncarea cu miros ademenitor la foc, pe pirostrii. Îmi plăcea să alerg cu Rozica de mână până oboseam amândoi. Când ajungeam la capătul puterilor, ne aruncam pur și simplu acolo unde iarba era mai mare. În timp ce ceilalți copii ne căutau și ne strigau de zor, noi ne uitam pe cerul albastru, găsind câte un norișor, încercând să îl asociem cu diferite vietăți.

Replierea disolutivă a afectelor, vraja trăirilor se volatilizează, iar luciditatea guvernează vraja realului dezvrăjit. Amintirile scriitorului lucid, legăturile sale cu ceilalți copii, cu lumea, clipele fugitive sunt descrise într-un fel de ralenti ce le mărește intensitatea:

Cum să îți placă să trăiești într-un cort la marginea satului, unde niciun copil nu se oprea să se joace cu tine? Poate ar fi vrut, dar nu erau lăsați (riscau să fie furați), făcea parte din educație... Recunosc, sunt ironic și sarcastic, risc comentarii negative, dar ăsta este adevărul.

Dar viața liniștită a lui Dumitru se schimbă când pe scena politică a Germaniei și apoi a lumii apare Hitler. Totul se schimbă odată cu pătrunderea trupelor germane în România, descrierile continuând într-un ritm amețitor, evaluând el, povestitorul, cu darul său epic, situația:

În toiul nopții ne-am trezit toți de la loviturile puternice în ușă. Iau halatul pe mine și cobor. Am ajuns când menajera voia să deschidă. Îi fac semn să intre în cameră, că voi deschide eu. Am mai lăsat să mai bată o dată și am deschis. Am fost orbit de lumina unei lanterne. Nu vedeam mare lucru, doar auzeam.

– Familia Dumitru?

În secunda următoare sunt dat brusc într-o parte și în casă intră soldați germani înarmați. Invadează casa și din țipătul strident al Ceraselei mi-am dat seama că au ajuns până la etajul superior. Intru în hol după ofițerul german înalt, blond cu ochi verzi, nas ascuțit, ținută călcată perfect și cizme lustruite de parcă erau din lac.

Tratați precum animalele, cu toate că expresia nu ne onorează, cei deposedați de case și bunuri sunt urcați în vagoane cu forța:

S-a deschis oblonul unui vagon ce era tras de mult timp acolo. Un ofițer german a urcat și ne-a anunțat cum să ne așezăm. Bărbații în partea dreaptă, iar femeile și copiii în partea stângă. Începe zarva. Am înțeles cu toții imediat că vom fi separați. Familiile nu erau de acord. Nemții loveau cu patul armei pe cei ce nu voiau să se supună. Nu aveai nicio șansă.

Notațiile lui Dumitru îl țin pe cititor gradual la curent cu momentele și finalul călătoriei cu trenul:

Ne oprim și primim ordin să coborâm toți. Habar nu am unde suntem. E întuneric beznă. Doar lanternele soldaților brăzdează noaptea. Prin culoarul făcut de ei mergem încolonați. Suntem imbarcați pe un bac. Toți. Mult prea mulți. Era un bac fără margini de protecție. După ceasuri chinuitoare în bezna nopții, doar farul bacului veghea marea, ne era foarte greu să ne menținem echilibrul. Nu aveam de ce să ne ținem. Mulți dintre noi fiind pe margine, puteam ajunge în apă foarte ușor. De oboseală, ațipeam în picioare.

Partea a doua a nuvelei pare un jurnal cu note asumate în timp, o conștientizare a drumului propriei vieți:

Mergem câteva minute până se termină pădurea deasă și ne trezim într-un luminiș (...). Înaintam și la un moment dat văd mișcare și aud soldați vorbind între ei. Mă arunc la pământ. Nu înțelegeam nimic din cauza distanței. Neamțul rămase în picioare. Înaintează. Înaintează și cei din partea opusă. Gata, îi văd. Sunt soldați germani!

– Drepti! îmi ordonă o voce autoritară.

Mă împiedic, apoi mă lovește și ajung în mijlocul curții. Sunt chemați mai mulți soldați, inclusiv comandantul aceluia obiectiv.

Printr-o transfigurare grafică, naratorul, personajul Dumitru, își descrie viața trăită pe o insulă al cărei nume nu îl știa:

Din cauza gerului năprasnic ciorapii se lipeau de gheața de pe asfalt și câteodată se rupeau. În fiecare seară eram nevoit să îi cos cu păr împletit din coada calului. Nu numai calul m-a ajutat în această perioadă, ci și porceaua, care a fâtat opt porcei. Am ajutat la venirea lor în lumea morților. Într-o noapte geroasă m-a salvat, m-a acceptat între porcei. Așa am trecut peste acea perioadă de ger dur. Iar eu răsplăteam animalele dându-le de mâncare, făcându-le curat și suferind când Vera mă pune să mai sacrific câte unul pentru a le face nemțălăilor de mâncare.

Un episod violent îi amintește de poveștile altor romi traumatizați, supuși bătăilor și pedepselor nemotivat:

– Cântă-mi, cioară!

– Îmi pare rău, nu știu să cânt..., spun, mai mult șoptit.

– Ha, ha, haaa, voi, toți țiganii, știți să cântați!!! Înseamnă că nu vreii!!!

Și a început să mă lovească din nou. M-a lovit orbește, peste tot. Îl rugam să se oprească, pentru că nu știu să cânt.

Povestea ajunge în actualitate în partea a treia a cărții: *Câțiva ani mai târziu. După revoluția din 1989, anii 1990... După terminarea războiului începe o altă perioadă grea pentru personajul nostru. Începe un nou sistem politic...* Acum naratorul este jurnalistul Vasile Mateescu, care, printr-un concurs de împrejurări, îl cunoaște pe Dumitru:

– (...) *Hai să facem cunoștință. Eu mă numesc Vasile Mateescu și sunt jurnalist.*

– *Dumitru, îmi răspunse în cele din urmă, cu privirea către țigara din mână.*

– *Ce dorești, mai exact?*

– (...) *Am văzut că tot timpul te oprești vis-a-vis și privești către cafenea. (...) Totuși este o zonă selectă. De ce alegi să vii permanent în același loc?*

– *Consideri că nu-i demnă pentru un om al străzii?*

Relația dintre cei doi devine tot mai strânsă, iar jurnalistul vrea să-l ajute pe Dumitru, după ce îi află povestea, să recapete ce a pierdut:

– *Chiar nu înțelegi? Nu mai contează. Ce mi-aș dori să recapăt nu se mai poate recăpăta. De altfel, ce să fac cu proprietățile? Cât am să mai trăiesc? Cui să le las?*

– *Ba eu cred că are importanță! Pentru familia ta, pentru etnia din care faci parte. Toate astea fac parte din viața noastră și pot deveni repere pentru mulți. Poți face ce vrei cu ele! Este vorba despre altceva, despre a merge până la capăt și a nu renunța.*

Spre sfârșitul părții a treia, Dumitru revine la rolul de narator, pentru a-i sugera cititorului propriul sfârșit, iar nuvela este încheiată de glasul autorului, care explică ceea ce rămăsese neexplicat din poveste.

Pe lângă ideea de etnie, implicit familie, predominantă pe tot parcursul nuvelei, un alt personaj, non-uman și secundar, dar definitiv, întregeste personalitatea protagonistului. Acesta este câinele Bruno:

Acest nelipsit câine este singura prezență constantă din viața lui. (...) Nu pot să povestesc cu afecțiune sau umor despre perioada trăită alături de ele. Se spune că cei ce aleg să trăiască alături de un animal caută, de fapt, o oază de liniște sufletească. Dezamăgirile provocate de oameni te pot împinge către o relație specială cu animalul. Aceasta, cu o formă de recunoaștere necondiționată, întregeste relația de prietenie.

Liliana Popa

Cuvânt înainte

Încerc, cu bucurie nestăvilită, să vă împărtășesc câte ceva despre esența și mesajul acestei nuvele, în mare parte ea fiind o ficțiune, cu mici inserări din fapte reale, ca, de exemplu, moartea mamei, numele personajului principal (Dumitru este numele bunicului meu) și altele.

Cartea de față transmite empatie, sensibilitate... În preambulul acestei povestioare am să descriu întâi pe scurt cronologia faptelor și câteva date istorice despre această etnie.

Romii, cunoscuți și drept țigani, reprezintă un grup etnic originar din India Medievală. Limba romani cuprinde mai multe dialecte, numărul total de vorbitori fiind estimat la două milioane. Menționarea documentară a țiganilor a fost făcută sub denumirea de atsincani/atsingani/tsinganoi, termeni dați de bizantini, ce aveau ca semnificație: de neatins/intangibil/păgân/impur. În limba țigănească nu există termenul de țigan sau vreo altă variantă. În limba romani cuvântul ROM înseamnă OM, BĂRBAT, SOȚ.

Începând cu anul 1500, termenul românesc Tsigan devine sinonim cu sclavul. Sclavii sunt divizați în mai multe categorii – sclavi ai nobililor, sclavi de curte etc. Execută diferite munci, cum ar fi servitori, săpători de aur, fierari. Proprietarul de sclavi țigani, pe lângă faptul că îi

folosea la toate muncile posibile și imposibile, avea și alte drepturi asupra lor. Să îi vândă, să îi pedepsească, să îi maltrateze în diferite situații sau când aceștia greșeau. Nu se puteau căsători fără consimțământul proprietarului. Prețul unui sclav țigan era stabilit de instanță în funcție de vârstă, starea fizică și cât de dibaci era în meseria pe care o practica. De cele mai multe ori țiganii sclavi erau vânduți în târguri precum animalele și uneori copiii erau vânduți separat de părinți, chiar dacă la acea vreme era o lege în vigoare ce interzicea clar acest lucru.

Kogălniceanu, recunoscut drept un mare țiganolog român, scrie următoarele:

Când eram tânăr, am văzut pe străzi ființe umane cu mâinile și cu picioarele înlănțuite, unii chiar purtând inele de fier în jurul gâtului, pe cap. Pedepsele crude de biciuire, de foame, de fumat, de țintire goală în zăpadă sau în râul înghețat au fost tratamentul aplicat țiganilor. Sfințenia căsătoriilor lor și legăturile lor de familie nu au fost respectate. Femeia a fost ruptă de soțul ei, fata a fost separată de mama ei, copiii au fost smulși din brațele părinților lor, separați și vânduți în toate părțile României. Nici bărbații, nici legile nu au milă de aceste ființe umane nefericite.

Același Kogălniceanu, în lucrarea sa de doctorat, face referire la torturile aplicate romilor sclavi:

Acest soi de tortură crudă constă în lovirea tălpilor cu nuiiele, picioarele fiind legate de un drug pe care doi oameni îl țin ridicat, astfel încât cel bătut să nu se poată sprijini de pământ decât cu capul și umerii.

*În alte cazuri, când fugarul era prins, pedeapsa aplicată era următoarea: Una dintre pedepsele administrate fugarului era ca acesta să încerce să ajungă la malul unei ape după ce era aruncat în ea, fiind legat de picioare. Pentru ca fugarul să depună un efort supraomnesc, i se promitea iertarea, dacă reușea să ajungă la mal. Dar atunci când ajungea aproape de mal, fugarul era tras înapoi în albia râului până când acesta, epuizat, se îneca. La toate aceste scene teribile asista întreaga șatră. Puțini știu, probabil că și dintre romi, că de aici vine vorba **te-ai înecat ca țiganul la mal**.*

Pentru simpla reproducere, căsătoriile dintre țigani erau de cele mai multe ori aranjate de către proprietari. În acea vreme exista un cod asemenea unei legi: **un țigan care violează un alb trebuie ars în viață**, însă din păcate, reciproca nu era valabilă. Legea nu permitea ca vreun proprietar de sclavi să își poată ucide sclavul, dar de cele mai multe ori așa se întâmpla fără ca cineva să plătească pentru crima comisă. Din fericire, voci puternice încep a-și expune în spațiul public punctul de vedere pro-modernism cu privire la abolirea sclaviei. Kogălniceanu apare ca exponent al acestei idei, scriind diferite articole în anul 1837.

Am tot făcut referire și am citat din această mare personalitate istorică pe nume Mihail Kogălniceanu, deoarece abolirea sclaviei s-a împlinit cu marele ajutor al acestui OM. Abia în anul 1864 sclavia a fost anulată în România. Însă chiar și așa, eliberați, țiganii (romii) au trăit clipe foarte grele și, în plus, neavând încredere în autorități, majoritatea au fugit în țările vecine. În anul 1941, Hitler oferea Transnistria României, în compensație cu Transilvania. În același an

a fost instituită sterilizarea femeilor române. În anul 1942 s-a hotărât deportarea în Transnistria a romilor sedentari cu trenul, inclusiv a copiilor fără părinți. Acolo condițiile de trai au fost foarte grele, foamete, frig, boli cu transmisie foarte rapidă, iar cei ce voiau să scape erau uciși pe loc. Conform unui raport final realizat de Comisia Internațională pentru Studiarea Holocaustului în România, 25.000 de romi au fost deportați de autoritățile Române, iar 11.000 dintre aceștia au murit.

Pe lângă acțiunea lui Kogălniceanu amintită mai sus, I.C. Brătianu, care pe atunci era președintele Partidului Național Liberal, protestează printr-o scrisoare adresată Mareșalului Antonescu la data de 16 septembrie 1942 în termeni duri deportarea. Cunoscutul om de cultură George Enescu a afirmat că **pleacă și el în caz de-i duce muzicanții la Bug.**

Radu Rosetti, istoric, scriitor și politician scria următoarele:

Cu desăvârșire odios era chipul în care se uza de fetele și femeile acelor nenorociți. Plecând de la principiul că trupul robului este lucrul stăpânului, țigăncile, fete mari și femei măritate în toată regula, în fața altarului, erau privite de stăpâni ca adevărată carne pentru plăcere. Se uza de ele în această însușire cu știrea părinților și a soților. Și patru veacuri de asemenea supunere abjectă degradaseră într-atâta pe acei nenorociți, uciseseră în astfel de grad orice sentiment de demnitate omenească într-înșii, încât ei priveau această îngrozitoare batjocură ca lucru firesc, împotriva căreia nu cunosc exemplu de opunere, de revoltă, de încercare de răzbunare.

Se spune că „omul e supus greșelii” sau că „învățăm din trecut”, dar adevărul, ca întotdeauna, este undeva la mijloc. *Vanitas vanitatum et omnia vanitas*, cu o astfel de afirmație începe cartea Ecleziastul din Vechiul Testament, iar mai apoi în *Psalmii lui David*, tot din Vechiul Testament: „Omul cu deșertăciunea se aseamănă, zilele lui ca umbra trec”.

Relațiile dintre generații se clădesc greu. *Vanitas vanita*. Noi, cei trecuți prin viață și cunoscătorii propriei istorii, am putea folosi toate canalele de comunicare știute pentru a anula noțiuni ca rasism, eugenism sau antisemitism. Tinerii cărora cu speranță le predăm ștabela ar trebui să cunoască aceste noțiuni doar din punct de vedere istoric. Ideal ar fi!

Nu pretind că sunt un înțelept, incontestabil; îmi doresc totuși ca această carte să fie citită de către cei curioși, dar de cei dornici de schimbare. Nu contează vârsta, rasa sau religia, motivul fiind acela ca trecutul să nu se mai repete sub nicio formă de încălcare a drepturilor omului.

Alții au spus-o mai bine decât mine și ei chiar sunt incontestabili: *Dubito, ergo cogito; cogito ergo sum.* („Mă îndoiesc, deci cuget; cuget, deci exist.”)

Autorul